ו.

דער משכיל.

און מיינט נישט, אַז אין טישעוויץ עקט זיך די וועלט! עס איז דאָ אַ משכיל אויך. און איין אמת׳ער משכיל, אַ פּאַרצייטישער. אַ מענש אין די מיטעלע יאָהרען, נישט שטודיערט, נישט געלעזען, אָהן ביכער, אָהן צייטונגען אפילו, מיט איין וואָרט אַ משכיל פון דער לופט.

ער גאָלט זיך נישט די באָרד; אין טישעוויץ איז מען יוצא מיט אונטערשערען, נור מען זאָגט, אַז „ער איז מסלסל בשערו אפילו עשרת ימי תשובה"! דייטש געהט ער אויך נישט, דער פעלדשער אין טישעוויץ געהט אויך נישט דייטש, איז אויך אַ יוד אין אַ לאַנגער קאַפּאָטע מיט פאות!

אונזער משכיל איז יוצא מיט שטיוועל־פוצען, און אַ שוואַרץ סטענגעלע אויפ׳ן האַלז. ער האָט שירים פון פאות, פאַר דאָס טראָגט ער אַ קאַנטיג קאַשקעטעל. „פּראָסטע" (זאָגט מען) ווישמן ישורן ויבעט; „עס געהט איהם זעהר שוואויל, אַ שאַרף געוועלב; אין גאַנצען, אימשטיינס געזאָגט, דריי קינדערליך, וואָס פעהלט איהם? איז ער אַ משכיל!"

מיט וואָס ער איז אַ משכיל, איז שווער געוועזען געוואָהר צו ווערען. עס איז גענוג, אַז מען ווייסט, אַז ער איז אַ משכיל; די גאַנצע שטאָדט זאָגט, אַז ער איז אַ משכיל, ער אַליין איז אויך מודה. דער עיקר זענען זיינע „ווערטליך", ער רעדט „על השם ועל משיחו".

לויט איך בין דערנאָך געוואָהר געוואָרען, האָט דער משכיל מיך אויך פאַר א משכיל גערעכענט, און זיכער גע־

ויעזען, אַז איך וועל ביי איהם איינשטעהן, על כל פנים ביי איהם „שרייבען" צום ערשטען.

— צו אַזאַ זאַך, האָט ער געזאָגט, דאַרף מען האָ-בען מענשען מיט קעפּ. מיט איך, פערד, וועט ער עפּיס מאַכען?

און אַז דער באַרג איז נישט געקומען צו מחמד'ן, ווייל ער האָט פּשוט נישט געוואוסט פון איהם, איז מחמד געגאַנגען צום באַרג.

געטראָפען האָט ער מיך ביי איין אלמנה אין שטוב. אַריינגעפאַלען איז ער מיט'ן רשע'ס שאלה פון דער הגדה — מיט'ן: מה העבודה הזאת לכם?

— מאָי פּאַניע — וואָס מאַכט איהר עפּיס דאָ?

— וואו דאָ? פרעג איך.

— איהר מיינט, אַפּנים, גאָר, אַז איך בין פון אונטערן אויווען! אַז מען וואוינט אין טישעוויץ, איז מען שוין קיין מענש נישט, ווייסט מען שוין נישט, וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך? איהר ווייסט: „עם לבן גרתי", איך וואוין טאַקי דאָ, נור אַ נאָז האָב איך!

— און אַז איהר האָט אַ נאָז און ווייסט, וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, נאָך וואָס פרעגט איהר?

דער שמש האָט אויפגעשפּיצט די אויערן. דאָס איי-גענע האָבען געטהון די עטליכע ליידיג-געהערס, וואָס זע-נען מיר נאָכגעגאַנגען טריט-ביי-טריט. אויף זייער פּנים איז אויסגעגאָסען אַ ווילדע הנאה, אויפ'ן שטערן — דער פּסוק: „יקומו נא הנערים... לאָמיר זעהען, ווי צוויי משכילים באַדיען זיך!"

— וואָס טויג מיר דאָרט, מאַכט דער משכיל גע-רייצט, חוזק-שמויזעק! מיין צונג איז אויך נישט קיין פּאָ-דעשווע! און פאַר וועמען האָב איך מיך דאָ צו צופיהרען, פאַר טישעוויצער חמורים? זעהט נור די בידליאַקעס!

איך בין אין אַ פערלעגענהייט. אָננעמען פאַר טישע-

וויץ קען איך מיך נישט, ווייל די טישעוויצער בעלי־בתים, אין פענסטער און אין טהיר, האָבען גאַנץ אַנגענעהם געשמייכעלט.

— נור, זאָגט מיר, וואָס איז דאָס אַזוינס? דאָס פערשרייבען!

— סטאַטיסטיק!

— סטאַטיסטיק־שמיסטיק! מיר האָבען שוין געהערט אַזוינס! נור נאָך וואָס טויג עס?

איך האָב געזאָגט, נישט איהם, אייגענטליך, נור טישעוויצער קהל; זאָלען זיי האָבען אַ בעגריף פון דער סטאַטיסטיק.

— האַ! האַ! האַ! צולאַכט זיך געדיכט און גראָב דער משכיל, דאָס וועט איהר איינרעדען טישעוויצער חמורים, נישט מיר! פאַרוואָס פערשרייבט איהר, ווי מען וואוינט: מיט אַ פאָדלאָגע, אָהן אַ מאָדלאָגע? וואָס געהט אייך אָן, אַז איינער וואוינט אָהן אַ פאָדלאָגע? האַ?

עס געהט אין דעם, פערצעהל איך איהם, אַז מען וויל אויסווייזען, ווי אָרים יודען זענען; מען מיינט...

— מען מיינט גאָרנישט, האַקט ער מיך איבער, נור — זאָל זיין אַזוי! וואָס דאַרף מען אָבער וויסען אַקוראַט, וויפיעל יינגלעך און וויפיעל מיידלעך? און — ווי אַלט יעדעס איז? און אַלע קרענק, וואָס איהר פערשרייבט!

— מען איז אונז חשד, אַז מיר דיענען נישט אין מיליטער; די ביכער, ווייסט איהר אודאי, זענען נישט ריכטיג, ווילען מיר אויסווייזען...

— נו, אויך רעכט, למשל... איך בין אייך דערווייל מודה... אָבער — פאַטענטען? נאָך וואָס פערשרייבט איהר, ווער עס האָט? און פאַר וויפיעל?

— אויסצווייזען, אַז יודען —

דער משכיל לאָזט מיך אָבער נישט ענדיגען.

— איהר דערצעהלט מיר נישט קיין באָבע־מעשיות!

דערווייל וועט מען געוואָהר ווערען, אַז איינער און דער צווייטער האָט אַ קלענערן פּאַטענט, וועט מען איהם שטעלען אַ חופה!

קיים ער האָט עס אַרויסגעזאָגט, איז ראַפּטים דער עולם פון פענסטער נעלם געוואָרען. דער שמש פון טיר האָט זיך אָבגעטראָגען, און דער משכיל, וואָס האָט גאָרנישט אַזוי שלעכט געמיינט, איז געבליבען ווי פערשטיינערט.

דער עולם האָט מורא געקריגען. אין אַ פּאָר שעה אַרום האָט שוין גאַנץ טישיוויץ מיט מיר געקלונגען. מען האָט מיך שוין חשד געווען, אַז איך בין אַ געשיקטער פון דער אַקציז, אַ קשיא אויף אַ מעשה, די אַקציז ווייסט, אַז אַ יוד וועט בעסער געוואָהר ווערען אַלע סודות!

איך האָב מיך אַרומגעדרעהט אין מאַרק שוין איינער אַליין, דאָס שטעדטעל האַלט זיך פון מיר פון ווייטען. איין משכיל איז מיר נאָך געגאַנגען טריט=ביי=טריט. ער האָט געוואָלט מיט מיר רעדען. נור ער איז מיר שרעקליך נמאס געוואָרען, איך האָב אויף זיין פּרצוף נישט געקאָנט קוקען.

און די פּנים'ער אין גאַס ווערען ערנסטער און פינסטערער, איך הויב שוין אָן קלערען וועגען פּלטה=מאַכען. מען קוקט אויף מיר צו פיעל פון דער זייט, מען סודעט זיך צו פיעל!

עס איז מיר אַיינגעפאַלען צו מאַכען נאָך די לעצטע פּרוב. איך האָב מיך דערמאַנט, אַז דער היינטיגער טישיוויצער רב איז אַמאָל ביי אונז דין געוועזען, ער וועט מיך דערקענען, על כל פנים עדות זאָגען, אַז איך בין נישט דאָס, וואָס מען מיינט!

— וואו וואוינט דער רב? פרעג איך דעם משכיל.

ער דערפרעהט זיך און ענטפערט:

— קומט, איך וועל אייך פיהרען!